

Schizofrenická historiografie Literatura Bohumila Hrabala v dějinných zlomech krátkého 20. století

Mezinárodní konference k 20. výročí úmrtí
Bohumila Hrabala

NYMBURK
30.3.-1.4. 2017

Konference se zúčastní specialisté
na Hrabalovo dílo z České republiky,
Belgie, Francie, Itálie, Polska,
Německa, Rakouska a USA

Organizátoři

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Centre d'Etudes Tchèques, Université Libre de Bruxelles
Universität Erfurt
Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy
Město Nymburk

Program konference a bližší informace na www.hrabal-nymburk.cz

PROGRAM KONFERENCE

Čtvrtek 30. 3. 2017

AUDITORIUM ZŠ KOMENSKÉHO, Komenského ul. čp. 589

9:00 Registrace

9:30 „Estetický realismus“ a intertextualita

Pojídač dějin Bohumil Hrabal (*Petra James, Université Libre de Bruxelles, Belgique*)

„Estetický realismus“. Legitimizační strategie v pozdní tvorbě Bohumila Hrabala (*Aleksander Kaczorowski, Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytet Warszawski, Polsko*)

Dějinná změna jako princip ozvláštnění (*Jakub Češka, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy*)

(Sebe)obrazy středoevropanství u Bohumila Hrabala (*Blanka Činátlová, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy*)

12:00–13:00 Přestávka na oběd

13:30 Slavnostní zahájení

PhDr. Pavel Fojtík, starosta města Nymburk

Ing. arch. Mgr. Marie Pětová, Ph.D., děkanka Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, AUDITORIUM ZŠ TYRŠOVA, Tyršova ul. čp. 446

Bohumil Hrabal – spisovatel český a jeho lid (*Pavel Kosatík*)

Nymburské aktivity k Bohumilu Hrabalovi (*Jan Řehounek*)

15:10–15:30 Přestávka na kávu

15:30 Historiografie, topografie, akademie

Bohumil Hrabal – studentská léta v Nymburce (*Pavel Fojtík, Město Nymburk*)

„...a z malého vápna nezadržitelně vsítil míč pod futro“: S Hrabalem za fotbalem (*Radek Diestler, Muzeum a archiv populární hudby, Praha*)

Hrabalovo Zálabí. Představy a skutečnost (*Michal Plavec, Národní technické muzeum, Praha*)

Libeňský genius loci a česká literatura (*Josef Tomeš, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Praha*)

„Akademický slib vykonán.“ Bohumil Hrabal jako člen akademické obce a absolvent Univerzity Karlovy (*Marek Ďurčanský, Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy*)

18:00–19:00 Návštěva expozice k výročí B. Hrabala ve Vlastivědném muzeu, Tyršova ul. čp. 174, vstupné zdarma

Pátek 31. 3. 2017

ZASEDACÍ SÁL OBECNÍHO DOMU, Smetanova ul. čp. 55

9:00 Registrace

9:30 Obrazy kultu jako historiografického rámce

Generalissimův pomník a *Zrada zrcadel* (*Hana Píchová, University of North Carolina, Chapel Hill, USA*)

Zá(zrak) (*Xavier Galmiche, Université Paris-Sorbonne, Francie*)

„Abych uviděla věci, o kterých mne nemohl poučit ani sám Leibniz“: Způsoby konstruování obrazu dějin v Hrabalových prózách *Obsluhoval jsem anglického krále* a *Příliš hlučná samota* (*Petr A. Bílek, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy*)

12:00–12:30 Přestávka na oběd

12:45–14:15 Exkurze (Gymnázium Bohumila Hrabala v Nymburce, historické centrum města a jeho památky)

14:30 „Autobiografická“ Hrabalova próza: schizofrenická naratologie a historiografie

ZASEDACÍ SÁL OBECNÍHO DOMU, Smetanova ul. čp. 55

Svatby v domě: příběh v historii, historie v příběhu (Jiří Pelán, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy)

Barthesovy masky v Hrabalových Prolukách (Holt Meyer, Universität Erfurt, Německo)

Hledání vlastní identity – trilogie Svatby v domě (Miloslava Slavičková, Lunds universitet, Švédsko)

Proč Poláci milují Hrabala? (Joanna Goszczyńska, Instytut Slawistyki Zachodniej i ołudniowej Uniwersytet Warszawski, Polsko)

18:30–23:00 Přednášky a společenský večer ve foyer Hálkova městského divadla, HÁLKOVO MĚSTSKÉ DIVADLO, Tyršova ul. čp. 5 (omezená kapacita foyer, jen pro registrované účastníky)

18:30–20:30 Přednášky k problematice hrabalovské autobiografie

Návrat do dětství v pozdních textech Bohumila Hrabala (Gertraude Zand, Universität Wien, Rakousko)

„Kdo jsem?\": autobiografický mýtus v pozdních textech Bohumila Hrabala (Jan Tlustý, Masarykova univerzita v Brně)

20:30–23:00 Společenský večer s divadelním vystoupením Jaroslava „Pepina“ Šturmy a Zdeny Hadrbolcové

Sobota 1. 4. 2017

ZASEDACÍ SÁL OBECNÍHO DOMU, Smetanova ul. čp. 55

9:30–12:00 Bohumil Hrabal v interdisciplinárních perspektivách

Dětství podle Bohumila Hrabala (*Josef Fulka, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy*)

V zajetí perspektivy: Hrabal jako podvratná alternativa budovatelských fikčních světů (*Vít Schmarc, Český rozhlas – Radio Wave*)

Přehrabalováno? Bohumil Hrabal jako dobový módní autor šedesátých let 20. toletí (*Martin Franc, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Praha*)

“Ad fontes”. Archivní fondy Bohumila Hrabala a jeho literárních přátel v Literárním archivu PNP (*Petr Kotyk, Tomáš Pavlíček, Jarmila Schreiberová, Památník národního písemnictví, Praha*)

12:15–12:45 Oběd

13:00–16:00 Exkurze po hrabalovských místech v Nymburce a jeho okolí s průvodcem Janem Řehounekem

Omezená kapacita 20 míst, jen pro registrované účastníky.

Odjezd od Obecního domu Smetanova ul. čp. 55

I ESTETICKÝ REALISMUS“ A INTERTEXTUALITA

Pojídač historie Bohumil Hrabal

Petra James (Université Libre de Bruxelles, Belgique)

Roland Barthes napsal o známém francouzském historikovi Julesu Micheletovi ve své první významné studii publikované v roce 1954 (vznikla však dříve než *Nulový stupeň rukopisu*, který vyšel v roce 1953), že byl „pojídačem historie“ (manducateur de l'histoire). Už v této své první významné studii Barthes rozvíjí témata, která ho budou zajímat po celý život a která u Barthesa zaujala i Hrabala. Paralely mezi Barthesovými a Hrabalovými estetickými východisky nám tak poslouží jako teoretický rámec pro tento příspěvek. Pročítáme-li Hrabalovy texty, ve kterých se autor vyslovuje ke svému vztahu k umění, zjišťujeme, že ve většině případů spojuje úvahy estetické s historickou reflexí, podobně jako to činí Barthes v již zmiňovaném textu *Michelet par lui-même*. V esejistickém textu „Jezdil jsem světem nadarmo?“ publikovaném v roce 1964 v *Mladé frontě* zmiňuje Hrabal například Chagallův obraz *A ma femme* [Mé ženě], po jehož popisu okamžitě následuje reflexe historie východoevropských Židů. A když vzpomíná na svou návštěvu galerií Západního Berlína, popisuje i kopec Teufelsberg vytvořený uměle ze sutin berlínských domů zničených při bombardování 2. světové války:

„V Berlíně je taky kopeček a na jeho vrcholu hvězdárna, odkud, když napadne sníh, tak sáňkuje spousta dětí. Budete se ale na ten kopeček dívat jinak, když víte, že ten kopec jsou navezené zbytky ulic a domů po náletech z druhé války. Tedy nejen kopec cihel a omítky, ale i lidských kostí, vzdechů a nářků, zrovna tak jako stadión pro sto tisíc lidí v Lipsku i ve Varšavě. Stadión wojska polskiego, na kterém – zatímco ústa křičí gól – nohy podupávají na zdech a kostech nářků lidí, kterým Němci rozbili Varšavu, a hlavně ghetto, z něhož zůstal jen jediný baráček“ (Hrabal 1993: 47).

Kopeček Teufelsberg se nachází v blízkosti olympijského stadionu, kde se v roce 1936 konaly známé kontroverzní olympijské hry. Hrabal se podle vlast-

ních vzpomínek tehdy jako mladý muž do Berlína vypravil a v roce 1964 tak podává své vlastní, umělecké a subjektivní zpracování 30 let evropské historie. Na tomto místě, kde v zimě podle Hrabala děti sáňkují, se na Hitlerův příkaz v roce 1937 začala budovat nová nacistická univerzita. Po válce byla tato univerzita zasypana ruinami ze zničeného Berlína. Způsob, jakým Hrabal popisuje Teufelsberg je tak překvapivou uměleckou koláží, hrabalovsky typickou směsí něžné krásy a ničivé krutosti. Umělý vrch, jehož hvězdárna není nic jiného než nejdůležitější odposlouchávací západní stanice používaná tajnými službami během Studené války od roku 1963 až do začátku 90. let, je tak zároveň i originální metonymií totalitních ideologií 20. století a jejich estetických implikací. Hrabal tu nepodává objektivní historický obraz a podobně jako Barthesův Michelet spíše „pojídá historii“. Její trávení občas působí velké potěšení či estetickou slast, někdy však také způsobuje záživací potíže. Často toto vše najednou, a tak se čtenáři ke konzumaci nabízí schizofrenní historická podívaná.

„Estetický realismus“. Legitimizační strategie v pozdní tvorbě Bohumila Hrabala

Aleksander Kaczorowski

Bohumil Hrabal koncem osmdesátých let dvacátého století patřil k nejrozporuplnějším postavám tehdejší české kultury. Jako téměř jediný mezi obecně (a mezinárodně) uznávanými prozaiky fungoval (v období 1975–1989) uvnitř oficiálního režimu. Nepodepsal Chartu 77, nepůsobil v disentu, dokonce v posledních měsících komunistické diktatury přijal členství v režimním svazu spisovatelů a významnou státní cenu. Právě tento spisovatel se ale o několik měsíců později stal „bardem sametové revoluce“; jednak díky své pozdní „literární žurnalistice“ (*Dopisy Dubence*), jednak díky vřelému přijetí a uznání jeho pozdní tvorby. Té se autorovi dostalo ze strany vedoucích osobností intelektuálních a opozičních kruhů, včetně Václava Havla. Tato „legitimizační smlouva“

posloužila jako přesvědčivý symbol a napodobovaný vzor nové, sametové perlustrace. Ve svém referátu se budu snažit zmapovat legitimizační strategie „neangažujícího se angažovaného spisovatele Bohumila Hrabala“. Soustředím se na analýzu textu *Greyhound story* (datovaný 7. 11. 1989), ve kterém se prolínají tři narativní vrstvy: poznámky z americké cesty (Washington–New York, duben 1989), vzpomínky na výlet skupiny režimních novinářů do Anglie (jehož se Hrabal zúčastnil v roce 1964), a „reportérské“ postřehy z opoziční manifestace v Praze (28. 10. 1989). Tyto tři vrstvy jsou propletené motivem sebevraždné smrti mládence jakožto krajního aktu nespokojenosti generace synů s (politickou) realitou otců (a nesouhlasem jednotlivce s lidskou existencí vůbec). Zmíněný motiv sebevraždy má v této Hrabalově próze dvojí zázemí: skutečné (odvozené z faktických událostí) a literární (T. S. Eliot, Pustá země). Totéž platí o zdánlivě hlavním motivu autorovy zakázané lásky k jisté slovenské novinářce. Ukáži, jakým způsobem autor dosáhl efektu mytizace vyprávěného příběhu a tímto úspěšně transponoval reálné (historické) hrdiny, včetně sebe sama, mimo ostrakizující dosah dějin politických. V rámci Hrabalovy „autobiografické“ love story (a jeho „milostných dopisů“ vůbec) se totiž celý autorův život, celý jeho „osud“ může posuzovat pouze podle měřítek estetických, nikoliv etických neboli politických. Tento estetizující přístup (Hrabalův „estetický realismus“) sahá až k popisu revolučních událostí roku 1989, namlouvaje iluzi osobní kontinuity, resp. mravní integrity autora.

Dějinná změna jako poetický princip ozvláštnění Hrabalovy tvorby

Jakub Čěška (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy):

Jedním z vlivných autorských mýtů je koncept umělých osudů. Není pochyb o tom, že se jedná o autorskou stylizaci, přesto si lze na ní všimnout specifického rysu, který je pro Hrabalovu tvorbu typický: umísťovat sebe do situací, které mu nejsou vlastní, ve kterých se cítí nepřírozeně. Základním pravidlem

je pravidlo kontrastu, jímž Hrabal vysvětluje volbu svého povolání. Tento ozvlášťující princip jej vede až k určité romantické představě – umazati se životem. Ozvlášťující princip zde není připisován specifické volbě slovesného materiálu (jak je tomu u Šklovského), nýbrž určité životní situaci. Z ní lze také odvodit Hrabalovo specifické pojetí realismu, neboť estetizace je dílem nepatřičné situace, z níž plyne další rys Hrabalova spisovatelství – Hrabal jakožto zapisovatel života. Vrhá-li se Hrabal cíleně do nepatřičných situací, snaží se nám vsugerovat, že estetičnost je vlastností popisované skutečnosti (ta by se však bez ozvláštněného popisu neobešla). Nyní stačí učinit poslední krok: chápat společně s Hrabalem převratné dějinné události (kupříkladu Únor 1948) jako svérázný umělecký projekt, v němž jeho nepřítomný autor klade obdobný důraz na nepatřičnost a zákonitosti kontrastu a inverze. Známé jsou četné příklady z kladenské brigády hojně literárně zpracované v padesátých letech a v první polovině let šedesátých – např. „bílé límečky“ na šrotišti v Kladně. Nemusíme se přitom omezovat pouze na osmačtyřicátý, nýbrž také na jiná období, kupříkladu na nástup normalizace (v *Hlučné samotě* to budou vědečtí pracovníci pracující v kanálech jako svržení andělů). Hrabal navíc v klíčových dílech (v *Anglickém králi* a *Hlučné samotě*) přeřikává dějinné zlomy, snad jako by pro ně hledal obecný vzorec. Po úvodní části se zaměřím na román *Obsluhoval jsem anglického krále*, v němž je přítomen ozvlášťující princip dějinných převratů ve formě pikareskního vyprávění.

(Sebe)obrazy středoevropanství u Bohumila Hrabala

Blanka Činátlová (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy)

Jakkoli je tvorba Bohumila Hrabala často reflektována jako projev solitérního génia, jeho texty rezonují současně s klíčovými aspekty středoevropského literárního prostoru. Středoevropský mýtus „světa včerejška“ vytváří bohatý komparativní rámec a kontext pro jednu z možných interpretačních perspektiv (texty Bruno Schulze, Sándora Máraie, Pétera Esterházyho, Czesława Miłosze, W. G. Sebald). Rakouský esejista Wendelin Schmidt-Dengler zdůrazňoval barokní dědictví rakouské, respektive středoevropské literatury. Z ducha této barokní tradice se rodí specifické tematické momenty rakouské literatury – „divadlo jako forma života, nadvláda obraznosti nad pojmovostí a smrt jako ústřední téma“. Jistá podoba barokní obraznosti a barokní narativity se objevuje i v Hrabalových textech – jednak v souvislosti s povahou českého lidového baroka (morytáty, lidové hry, apod.) a barokními „návraty“ v moderní české próze i poezii (Vančura, Váchal, Durych, Reynek apod.), jednak v komparaci s autory středoevropskými (Bernhard, Handke, Bachmannová, Esterházy, Jančar, Krasznahorkai). Barokní ladění Hrabalových textů zvýznamňuje aspekt těla a tělesnosti – četné groteskní a karnevalové obrazy a struktury v Hrabalových textech, „fyzilogická“ povaha vyprávění (peristaltické vyprávění, rytmizace dechu a chůze apod.), variace na barokní alegorie *vanitas*, tělo jako „zátiší“ apod.

II HISTORIOGRAFIE, TOPOGRAFIE, AKADEMIE

Bohumil Hrabal – studentská léta v Nymburce

Pavel Fojtík (Město Nymburk)

Příspěvek se zaměří na studentská léta Bohumila Hrabala na nymburské reálce. Bohumil Hrabal dvakrát propadl, a přesto dokázal dokráčet až k maturitní zkoušce. Je paradoxní, že každá etapa života Bohumila Hrabala se stala námětem pro velký román, jen téměř deset let studia na nymburské střední škole nikoliv. Proč tomu tak bylo, se pokusím nastínit na základě analýzy historie nymburské reálky (dnes gymnázia) v letech 1926 až 1935. Archivní výzkum přinesl zajímavé skutečnosti o kvalitě školy, učitelského sboru a vysoké náročnosti studia. Dále bych chtěl vyvrátit představu o Nymburku jako o městě, «kde se zastavil čas». Naopak Nymburk byl ve 20. a 30. letech 20. století dynamicky rostoucím průmyslovým centrem. Nelze ani opominout bouřlivý kulturní život. Divadlo, film, knihy, poezie, regionální noviny, to vše silně ovlivňovalo Hrabalovo dětství a mládí. Troufám si tvrdit, že právě nymburská atmosféra a kulturní zázemí byly zásadní pro Hrabalovo literární zrání, ačkoliv on sám si to později nepřipouštěl.

„...a z malýho vápna nezadržitelně vsítil míč pod futro“ (S Hrabalem za fotbalem)

Radek Diestler (Muzeum a archiv populární hudby, o. p. s.)

Na začátku je výprava za rozhovorem s Bohumilem Hrabalem, který vyšel před mnoha a mnoha lety v jednom sportovním týdeníku a ani jeho autor si už nepamatuje, kdy. V jejím průběhu se na obzoru objevují obrysy dávných zápasů, zapomenutých i zcela nezapomenutelných týmů a fotbalistů, kteří zanechali otisk svých kopaček v Hrabalových textech. Autor přiznává, že není kdovíjak kovaný znalec díla Bohumila Hrabala, a i jeho cesta k autorovi byla dlouhá

a v mapách neznačená. Ale mezi „tématicky smíšené“ pohraničí fotbalu a literatury, dvou zdánlivě neslučitelných světů, patří k jeho nejoblíbenějším výletním destinacím. Co najde v Hrabalově případě, se uvidí. Možná i ten rozhovor.

Hrabalovo Zálabí. Představy a skutečnost

Michal Plavec (Národní technické muzeum)

Zálabí, předměstí za řekou Labem, vždy tvořilo součást královského města Nymburk, ale až do dvacátých let 20. století nepatřilo ke skutečným městským čtvrtím. Obrázek z poloviny 16. století, kdy se zde nacházel velký hospodářský dvůr, zájezdní krčma a několik usedlostí nymburských měšťanů, se do této doby prakticky nezměnil. Jen koryto Labe měnilo tvar ostrova Topolí, dnes anglického parku Ostrov. Na tento obraz pouze přibyl v roce 1898 pivovar, kde Hrabal prožíval mládí. Stál osamoceně v polích, daleko od lidských usedlostí. Pouze železniční koleje, železniční most a prašná silnice ho spojovala s tím maloměstským světem s velkým S. Během dvacátých let 20. století zde vznikla nová čtvrť, domky a vilky, včetně té Hrabalovy, zaplnily pole mezi kolínskou silnicí a pivovarem. Název zůstal, jak jinak, stejný – Zálabí. Příběhy jeho osobitých (i těch méně osobitých) obyvatel zachytil Bohumil Hrabal ve svém díle. Zálabský život, můžeme-li soudit z jeho novel a povídek, se točil pouze kolem pivovaru a hostince Žofín (Na Žofíně). Všechny Hrabalovy příběhy, osudy lidí i popisy Zálabí, mají základ ve skutečnosti. Vždy upravené pro jeho potřeby, občas méně, většinou více. Hrabal líčil poměry na Zálabí až idylicky, stejně jako naše babičky a dědové dobu první republiky. Hrabalovo Zálabí nemusí být nutně Tím Zálabím, oním předobrazem. V jeho knihách získalo nesmrtelnost a může nám být úplně jedno, nakolik odráží historickou skutečnost, onu relativní pravdu.

Libeňský genius loci a česká literatura

Josef Tomeš (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.)

V příspěvku bude jednak specifikována jedinečná atmosféra někdejší Libně jako drsně poetického pražského předměstí, jednak připomenuti někteří literární tvůrci (vedle Hrabala) tak či onak s Libní spjatí a přímo i nepřímo inspirovaní jejím duchem ve svém díle (Karel Hlaváček, V. K. Krofta, Karel Pokorný, Vojtěch Rakous, Arnošt Lustig, Petr Chudožilov a pod).

„Akademický slib vykonán.“ Bohumil Hrabal jako člen akademické obce a absolvent Univerzity Karlovy

Marek Ďurčanský (Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy)

Bohumil Hrabal studoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy ve 30. letech, v době kulturního rozkvětu, ale také nacionálních vášní a pomalu kulminující rasové nenávisti. Nemohl nezaregistrovat paralelní existenci Německé univerzity v Praze, jistě reflektoval události spojené s tzv. insigniádou a jistě přinejmenším pasivně přihlížel intenzivnímu studentskému spolkovému životu. Jako student Právnické fakulty musel pročíst množství právních textů, promyslet je a naučit se je; zkoušky byly těžké a zdaleka ne každý student se stal úspěšným absolventem. Do konce Hrabalova studia zasáhla válka; osobně byl konfrontován s uzavřením českých vysokých škol a řada jeho známých se ocitla v koncentračním táboře Sachsenhausen. Právní systém, v němž studia absolvoval, se dost podstatně odlišoval od práva v obou totalitních režimech, jež následovaly.

Cílem příspěvku je pokusit se pohlédnout blíže na roli, kterou v Hrabalově životě hrála pražská univerzita a vývoj jeho vztahů k akademickému prostředí. Přestože se v jeho textech objevuje řada odkazů na další životní „univerzity“, odehrála i pražská alma mater v jeho životě důležitou úlohu.

III OBRAZY KULOBRAZY TU JAKO HISTORIOGRAFICKÝ RÁMEC

Generalissimův pomník a *Zrada zrcadel*

Hana Píchová (Chapel Hill, USA)

Příspěvek se zabývá destrukcí Stalinova pomníku v Praze zachycenou v jednom ze tří imaginativních proudů Hrabalovy povídky *Zrada zrcadel*. Literární svědectví o monumentu se v něm srovnává nejen s fikčním pojetím tématu u jiných prozaiků, nýbrž i s informacemi archivní povahy (ve své době ovšem nedostupnými) a s osobními vzpomínkami zainteresovaných pamětníků. Ze srovnání plyne, že Hrabal byl o okolnostech demolice překvapivě přesně informován. Autor o ní do *Zrady zrcadel* vtělil tolik signifikantních, (totálně) realistických detailů, že povídka (přinejmenším ve sledované linii) opouští hranice fikčního světa a mění se v historický dokument *sui generis*. Pověsný „leicastyl“, typický Hrabalův fotografický záznam reality, vydal v právě tomto textu zvláště cenné plody. Ani v případě samotného odstřelu neubírá snivost autorova psaní nic na jeho autenticitě, zde bez osobního zážitku jen stěží dosažitelné. Jeho obrazy se v řadě detailů opět shodují se zprávami odjinud. Snad Hrabal pozoroval hroutící se pomník, či přesněji první z trojice odstřelů z podzimu 1962, ze stejného místa jako jeho fikční postavy, tedy ze zvonice chrámu Svaté Trojice ve Spálené ulici, z bezprostřední blízkosti Sběrných surovin, v nichž sám dříve pracoval. I když fotografické momentky ze *Zrady zrcadel* dokáží být mimořádně výstižné, realistu z Hrabala nedělají. Autorské vyznání z *Legendy zahrané na strunách napjatých mezi kolébkou a rakví* nepochybně platí i tu. „Slavný soude, píšu tak, jak děti malují rybu. Horní oblouk, potom oblouk dolní. Na konci páteře se oblouky přesmyknou jeden v druhý a tak vznikne ocas, užitečná ploutev, která určuje potřebný směr.“

(Zá)zrak

Xavier Galmiche (Université Paris-IV, Sorbonne)

Hrabalova dílo, a to už v samotných názvech textů, se často hlásí (někdy až exhibicionisticky) k odkazu Bible (*Kain, existenciální povídka*), Nového zákona (*Schizofrenické Evangelium*) či mystiky (*Příliš hlučná samota*). Jeho literární praxe přesunuje klasické postupy « historické » avantgardy a jejího *zraku* na realitu do úrovně etické (jako u Jiřího Koláře, kde klade otázku destrukce a zla), ale i blízkosti k *zázraku* (viz početné momenty, kdy « neuvěřitelné » « se stává skutečností »). Jak můžeme pochopit tuto konstantu? Modernistická « klasická » doktrína by ji vykládala jako proměnu kristologické transsubstanciacie do poetické iluminace, za cenu určité de-sakralizace. Sylvie Richterová ji popsala jako neo-barokní psaní, které tíhne k vertikalitě, a které je třeba chápat v kontextu totalitarismů (« Observations sur une dimension mystique chez Bohumil Hrabal » in *Bohumil Hrabal, palabres et existence*, Paris 2002). Náš příspěvek se pokusí tyto otázky obnovit, zčásti díky čerstvě vydanému komparatistickému dílu *La Bible dans les littératures du monde* (ed. Sylvie Parizet, Paris: Le Cerf, 2016).

„Abych uviděla věci, o kterých mne nemohl poučit ani sám Leibniz“: Způsoby konstruování obrazu dějin v Hrabalových prózách *Obsluhoval jsem anglického krále* a *Příliš hlučná samota*

Petr A. Bílek (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy)

Příspěvek se pokusí využít koncept tropik diskursu Haydena Whitea a s využitím katalogizace jednotlivých rétorických figur, které White analyzuje, zkusí vysledovat způsoby, jimiž vypravěči obou próz tematizují dějinné události, jež se jejich životů dotýkají, ale také způsoby, jimiž implikovaný autor skrytý za oběma vypravěči tyto projevy dějin zesítovává do uceleně strukturova-

ného obrazu vektorů, jež utvářejí (jedinečný či univerzálně určovaný?) lidský osud. Na vyprávějící postavy bude aplikován koncept individuální i kolektivní historické paměti; budou tedy vnímány jako lidské bytosti, jimž lze rozumět i díky jejich schopnosti zapamatování si a vzpomínání. Hledisko implikovaného autora, distancovaného za vyprávějícími subjekty, by mělo vést k pokusu zodpovědět otázku, zda Bohumil Hrabal ve zlomovém období nastoupivší normalizace směřoval k nějakému ucelenému konceptu vztahu mezi jedincem a nadosobními silami, jež jakkoli jedinečné životní situace determinují, anebo snad naopak umožňují vyvázání se ze sítí takovýchto sil.

IV „AUTOBIOGRAFICKÁ“ HRABALOVA PRÓZA: SCHIZOFRENICKÁ NARATOLOGIE A HISTORIOGRAFIE

Svatby v domě: příběh v historii, historie v příběhu

Jiří Pelán (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy)

Ve *Svatbách v domě* Hrabal traktuje podstatnou část české poválečné historie od odsunu Němců k husákovské normalizaci, přičemž centrálním referenčním bodem zůstávají padesátá léta. Primárně je však text soukromým příběhem dvou individuálních osudů, Elišky a „doktora“. Tématem příspěvku je narativní hra umožňující propojení obou plánů.

Barthesovy masky v Hrabalových *Prolukách*

Holt Meyer (Universität Erfurt)

Zhruba od roku 1980 texty Bohumila Hrabala používají literární a estetické postoje Rolanda Barthesa jako svéráznou masku (což je vůbec typický příklad Hrabalovy práce s intertextualitou). Tento příspěvek se zaměří na tuto problematiku a soustředí se na figuru masky jako prostředku Hrabalovy schizofrenické historiografie v *Prolukách* a i v jiných dílech té doby. Kritikové a nakladatelství považují tyto Hrabalovy texty za „autobiografické“ (včetně celé trilogie 80. let *Svatby v domě – Vita nuova – Proluky*, kterou i nejnovější vydání nazývá „autobiografickou“), což lze podle mého mínění relativizovat. Příspěvek vychází z předchozích analýz vztahu mezi Hrabalem a Barthesem, zejména pokud jde o historiografii. Ve svém textu na téma „Hrabal a jeho filozofové“ (v pařížském sborníku *Bohumil Hrabal, palabres et existence*, 2002) se Josef Zmr zaměřuje na německou filosofickou tradici (Kant, Schopenhauer, Nietzsche atd.), pak zmiňuje obecný zájem Hrabala o francouzské kritiky a myslitele a odkazuje v této souvislosti na citace převzaté z Rolanda Barthesa bez dalších podrobností o jejich filosofickém dosahu. Petra James ve své monografii o Hrabalovi (2012) důkladněji analyzuje tento problém citací. Historiografický aspekt souvisí s Hrabalovou prací s (neo)avantgardou. V této souvislosti se James věnuje Barthesově studii věnované Cy Twomblymu a demonstruje konkrétní strategie citací a plagiátorství, kterým se Hrabal vpisuje do historie estetické avantgardy a jasně ukazuje jeho ambivalentní (schizofrenní) postoj k ní. Jakub Češka se ve své knize o Barthesovi (*Ztročený mýtus*, 2010) zaměřuje na otázku, jak Barthes sám sebe představuje jako moderního „mytologa“. Češka spojuje tento postoj s naratologií Hrabalova „Emánka“, ve kterém je vypravěč ve stínu v souvislosti se složitým vyjednáváním o autorství. Historiografický vztah se tady nachází v dějinách (historického, historiografického) vypravování v „historce“. Josef Fulka (*Od ideologie k fantasmatu*, 2010) se soustřeďuje na problém „slasti“ a spojuje toto téma u Barthesa s Hrabalem

při několika příležitostech. Fulka například zdůrazňuje explicitní doporučení nepozorného „diagonálního“ čtení v Hrabalově textu *Vita nuova* (lze najít podobnou práci s kategorií „nepozornosti“ ve vztahu k slasti u Barthesa jako „pozitivní protiklad ke *close reading*“) a „fyzickou konzumaci signifikantů“ v románu *Příliš hlučná samota*. Fulka uvádí tyto argumenty ve prospěch teze o opozici Barthesa a „realismu“, která je zase přímo spojena s historiografickými metodami. Má analýza **masky** – konkrétně v citaci Descartesova „*larvatus prodeo*“ v *Prolukách*, což je zase odkaz na Barthesovo opakované užívání toho Descartesova slova – vychází z pozicí James, Češky a Fulky a zdůrazňuje vztah mezi historiografií a zdánlivě autobiografickým gestem. Toto gesto se ukazuje být sérií masek, za nimiž neexistuje žádná plocha skutečnosti (což je Hrabalův odkaz na známou figuru myslí u Nietzscheho, např. v textu „Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinne“). Rozhodující úlohu hraje v této souvislosti postoj subjektu v normalizačním „státním socialismu“ – jedná se o situaci „omezené suverenity“ (jak je uvedena v Hrabalově textu *Kdo jsem*). Ambivalenci v práci s autobiografií inscenovaného „omezeného subjektu“ lze produktivně analyzovat jako schizofrenickou historiografii. V rámci této schizofrennosti (což je mimo jiné *double bind* ve snaze reprezentovat pravost) autobiografie jako autenticita – podobně jako skutečnost za maskou – neustále uniká čtenáři v okamžiku, když si myslí, že má tuto skutečnost před sebou a chápe ji. Moje teze je, že toto je podstatné estetické a filozofické gesto Hrabalovy trilogie 80. let. Nazývat tyto texty beze všeho „autobiografickými“ zjednodušuje Hrabalův přístup a činí jeho specifčnost neviditelnou. Navrhuji věnovat větší pozornost Hrabalově estetické a filosofické reflexi jako to činí James a Fulka a *self-fashioningu* podobnému tomu, který rekonstruuje Češka v „mytologické“ práci Rolanda Barthesa, což vylučuje jakoukoliv zjednodušující autobiografičnost a sugeruje spíš rekonstrukci stylizace. Stylizace „omezené suverenity“ se stává schizofrenickým historiografickým modelem vlastního psaní a diskursivní situace, ve které se nachází.

Hledání vlastní identity – trilogie *Svatby v domě*

Miloslava Slavičková (Lund University)

Mezi Hrabalovými autobiografickými texty vzbuzují pozornost některé texty, v nichž autor vyjevuje záměr poznat sama sebe, prozkoumat do hloubky svou identitu. Mám na mysli především tři texty vytvořené v různých žánrech: sebereflexivní esej „Kdo jsem“, dále montáž z úryvků z cizích textů s názvem „Můj portrét“, v níž se střídá pozitivní a negativní názor na autora montáže. K těmto textům patří i trilogie *Svatby v domě*, na jejíž vypravěčské postupy se soustředím především. Ani v této trilogii o sobě nevypráví a nevyslovuje soudy sám autor; fiktivní vypravěčkou je jeho manželka, která je pozorovatelkou i posuzovatelkou jeho konání a charakteru. Pro zařazení Hrabalovy trilogie do kontextu světové literatury si všímám románu *Nadja* od André Bretona, který je otevřen otázkou „kdo jsem“, a dále *Vlastního životopisu Alice B. Toklasové* od Gertrudy Steinové, který je (pokud se mi podařilo zjistit) jediným významným dílem světové literatury, v němž je užito stejného originálního vypravěčského postupu jako ve *Svatbách v domě*: autorka vlastního životopisu spisovatelka Gertruda Steinová propůjčila svůj hlas fiktivní vypravěčce Alici B. Toklasové, literárně neškolené, ale své autorství stvrdila tím, že knihu vydala pod svým jménem. Za důležitý impuls můžeme také pokládat paměti Anny Grigorjevny Dostojevské *Život s Dostojevským* a částečně i korespondenci manželů Tolstých. Podle Hrabalových vlastních výroků mu jejich knihy daly podnět k volbě ironického tónu, kterého pro svou manželku, fiktivní vypravěčku použil.

Proč Poláci milují Hrabala?

Joanna Goszczynska (Uniwersytet Warszawski)

Příspěvek přinese pokus o recepci Hrabalova díla v Polsku, přičemž půjde nejenom o překladatelskou a odbornou literárněvědnou činnost, ale také o pohled na „mýtus“ Hrabala jako typického představitele české literatury.

V HRABALOVSKÁ (AUTO)BIOGRAFIE

Návrat do dětství v pozdních textech Bohumila Hrabala

Gertraude Zand (Universität Wien)

Své vzpomínky na dětství a rodinu tematizuje Hrabal poprvé v sedmdesátých letech, zejména ve svazcích *Postřižiny*, *Městečko, kde se zastavil čas*, *Krasosmutnění* a *Harlekýnovy miliony*, ve kterých se vrací do míst, kde strávil svá léta chlapecká a jinožská, Polná a Nymburk. Návrat do utopie dětských let a touha po kosmickém řádu pivovaru zesílí podruhé v pozdních Hrabalových prózách – v době, kdy se uzavírá životní dráha tohoto spisovatele (na rakev si nechal napsat „Pivovar Polná“). Proměnám a významu pozdních vzpomínek na dětství se bude věnovat příspěvek.

„Kdo jsem?": autobiografický mýtus v pozdních textech Bohumila Hrabala

Jan Tlustý (Filozofická Fakulta Masarykovy univerzity Brno)

Hrabalovy pozdní (tzv. „žurnalistické“) texty jsou dodnes rozporuplně hodnoceny – někteří interpreti vytykali autorovi rozmělnění, opakování, žánrovou nejednoznačnost či žurnalistický dokumentarismus (Slomek, Chuchma), jiní poukázali na souvislosti s Hrabalovým tvůrčím metodou „psaní alla prima“ a vyzdvihli existenciální rozměr samotného psaní (Jankovič). Příspěvek si klade za cíl reflektovat pozdní (tzv. žurnalistické) texty Bohumila Hrabala a poukázat na některé souvislosti s autorovou předcházející tvorbou, zejména fikcionalizovanou autobiografií ze 70. a 80. let. Pod maskou prvoplánové referenčnosti k aktuálním politickým událostem a Hrabalovu vlastnímu životu se skrývá mýtotvorné gesto, skrze něž autor tematizuje své kardinální otázky (Kdo jsem? Jaký je smysl utrpení? Co je to umění?), dotýká se nejasné hranice mezi fikcí a skutečností a zároveň zkoumá možnosti samotného autobiografického vyprávění.

VI BOHUMIL HRABAL V INTERDISCIPLINÁRNÍCH PERSPEKTIVÁCH

Dětství podle Bohumila Hrabala

Josef Fulka (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy)

Cílem příspěvku bude zaměřit se na texty (byť zdaleka ne všechny), které Hrabal věnuje dětství, především na *Městečko, kde se zastavil čas*, a na *Krasosmutnění*. Naším záměrem bude podívat se na specifické (lexikální, stylistické) prostředky, s jejichž pomocí Hrabal svou vizi dětství buduje (např. specifická hrabalovská „metoda“ inverze), ale také na to, jaké ústřední motivické jednotky slouží jako její stavební kameny (metaforika světla, krutost atd.) a jaké inspirační zdroje mohly v případě této „filosofie“ dětství sehrát jistou roli (I. Babel aj.). Pracovní hypotéza zní, že Hrabal pro dětský věk (ostatně stejně jako pro věk stařecký v *Harlekýnových miliónech*) vynalézá specifický styl, třebaže tento styl přitom zůstává stylem charakteristicky hrabalovským.

V zajetí perspektivy: Hrabal jako podvratná alternativa budovatelských fikčních světů

Vít Schmarc (Český rozhlas – Radio Wave)

Příspěvek se bude zabírat vztahem hrabalovského vypravěče a jím modelovaného fikčního světa závodu s oficiální literaturou 50. let 20. století, jejím důrazem na objektivitu, celistvost a typizaci.

Přehrabalováno? Bohumil Hrabal jako dobový módní autor šedesátých let 20. století

Martin Franc (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.)

Razantní vstup Bohumila Hrabala na literární scénu vyvolal rychle obrovskou hrabalovskou módu, která patřila k výrazným fenoménům kulturního života šedesátých let. Příspěvek se snaží analyzovat tuto módu a její kořeny, které spatřuje především v pocitu, že se skutečně našel kvalitní autor s vynikající znalostí autentického proletářského prostředí, autor, který spojuje literární vytříbenost a skutečné lidové vypravěčství. S tím souviselo i hodnocení Bohumila Hrabala jako spisovatele představujícího originální český příspěvek do světové literatury a jako klíčového pokračovatele Jaroslava Haška. Hrabalovský kult vybledl až v dobách normalizace, po nalezení jakéhosi modu vivendi mezi Bohumilem Hrabalem na straně jedné a vládnoucí kulturněpolitickou elitou. Tento smír ukázal také limity „hrabalovských“ postojů a vzorců chování jako základny vůči mocenskému tlaku shora. V posledních letech svého života už působil Bohumil Hrabal jako živoucí legenda, jehož dílo však oslovovalo spíše jen střední a starší generaci, zcela se však míjelo s novými trendy literárního a kulturního života.

„Ad fontes.” Archivní fondy Bohumila Hrabala a jeho literárních přátel v Literárním archivu PNP

Petr Kotyk, Tomáš Pavlíček, Jarmila Schreiberová (Památník národního písemnictví, Praha)

Schizofrenická historiografie: Literatura Bohumila Hrabala v dějinných zlomech krátkého 20. století

Hrabalovým spisovatelským gestem prosvítá svébytně tvořená imaginativní a imaginární historie. V Hrabalově tvorbě je to právě literatura, která perspektivizuje historii. Ohniskem Ostře sledovaných vlaků nejsou tudíž události sklonku druhé světové války, nýbrž traumatizující přerod jinocha v muže. Hrabal tvůrčím způsobem nakládá také s dalšími historickými epochami: stalinizace Československa (je přítomná například v Krásné Poldi, v Inzerátu na dům, ve kterém už nechci bydlet), Pražské jaro a normalizaci po roce 1969 (např. v Prolukách), Sametová revoluce v Dopisech Dubence. Mohli bychom jmenovat ještě další periody českých kulturních a politických dějin 20. století. Organizátoři vymezují téma konference vůči čistě faktografickým a biografickým přístupům, klíčová je pro ně otázka metody (teoretické perspektivy). Literatura napsaná „ve jménu Bohumila Hrabala“ je sama o sobě komplexním počinem, který nelze redukovat na jednu konkrétní osobu. Tento rys je silně přítomný především v pozdní Hrabalově tvorbě, třebaže se může zdát, že se právě v ní Bohumil Hrabal obrací na své čtenáře zcela bezprostředně. Jádrem „schizofrenické historiografie“ je přísně vzato komplexní, rozrůzněná mnoho-
vrstevnatá hra s autorskou identitou.

Konferenci uspořádáme v Nymburce - v místě Hrabalova mládí. Do těchto míst se však nevracíme jako Hrabalovi životopisci, nýbrž jako badatelé, kteří hodlají studovat realistický efekt Hrabalova díla (s odkazem na Barthes). Návštěva reálného místa nám umožní důrazněji reflektovat kartografický aspekt „schizofrenické historiografie“, a tudíž také její bytostně literární povahu. Na konferenci se hodláme věnovat pluralitě styčných ploch mezi Hrabalovou literaturou a historiografií.

FAKULTA
HUMANITNÍCH STUDIÍ
Univerzita Karlova

phiLixte

CETULB
Centre d'Etudes Tchèques

UNIVERSITÄT
ERFURT

FF UK

